

**STANJE BIBLIJSKIH ZNANOSTI
POSILIJE DRUGOGA VATIKANSKOG SABORA**

Dr Ante KRESINA

Predgovor

Prošla su vremena velikih suma i sistematskih sveobuhvatnih studija koje bi mogle pružiti svestrani pregled svih biblijskih radova. U naše vrijeme pojavljuju se kao na teološkom tako i na biblijskom polju uglavnom specijalizirane monografije. Jedva je moguće imati i najpovršniji uvid u sve. I najjači stručnjaci u svojim radovima i kritičkim osvrtima zadržavaju se u granicama svoje uske specijalnosti. Pokušati dati kratki pregled biblijskih znanosti znači registrirati najutjecajnije tendencije i smjerove proučavanja.

Za razumijevanje i ispravno uočavanje današnjih tendencija na biblijskom polju potrebno je sagledati bitne tokove biblijskog istraživanja, kroz određeni period prošlosti, koji su uvjetovali i još uvijek uvjetuju današnje stanje.

Uvod i povijesni pregled

Biblijska riječ, što je stoljećima odjekivala u svojoj autohtonoj koljevci, u hebrejskom ambijentu, pojavom Isusa Krista i kršćanstva oglašuje se u grčko-rimskom svijetu. Nastojanjem apologeta i prvih crkvenih otaca prilagodila se novom mentalitetu i poprimila novo ruho. Iako se biblijska poruka, prilagođujući se grčko-rimskom geniju izražavanja, nije iznevjerila svom sadržaju, treba ipak priznati da je prelijevanje te poruke u novi svijet utjecalo na premještanje naglaska u njenom shvaćanju. Premješten je naglasak iz konkretnosti na idejnost, iz aktivnog na statičko, iz osoba na stvari, iz »Du« na »Das«, iz *credere Deo* više na *credere in Deum* ili *credere Deum*. Ukratko: u grčko-rimskom svijetu više je istaknuto platonsko-idejno nego semitsko-konkretno promatranje stvarnosti. *Dabar* postaje *logos*, a *logos* je apstraktni pojam. Tako mnogi biblijski pozivi, poruke i vapaji, postaju naukom i teorijom. Platonizam je toliko utjecao na kasnije kršćansko razmišljanje da su se stvorile zbirke istina i one prenosile kao idejno bogatstvo. Tako je Biblija, istrgnuta iz konkretnosti, prenesena na teorijsko, a njezine poruke nekako ovjekovječene »*in abstracto*«. Sve su te istine

bile jednako »božanske«, jednako vrijedne bez obzira na njihov kontekst i mjesto u Bibliji. One su služile teologiji kao ornamentarij i kao *loci theologici* teološkog tj. ljudskog razmišljanja o vjeri i Bogu.¹

Kroz dugi srednji vijek bio je to skoro isključivi stav pred Svetim pismom. To je postao i stav protestantske ortodoksije. Takav dogmatički i ortodokсни stav shvaćao je nadahnuće toliko ekstremno da je proglasio biblijske jezike svetim jezicima a cijelu Bibliju, onakva kakva jest, skoro isključivo Božjim djelom.

XVII stoljeće je doba kritičkog stava prema svemu nadnaravnom i doba smionog pouzdanja u ljudski um. Doba iluminizma. Tada se javlja oštra reakcija na dotadašnje poimanje Svetoga pisma i samoga Isusa Krista. Sveto je pismo svedeno na Bibliju, a Isus Krist na čovjeka, Židova »s objema nogama na zemlji«. Liberalizam, individualizam i romanticizam toliko je utjecao na prosvjetitelje da su Sveto pismo svodili na roman a Isusa Krista na prosvjetitelja. Taj se stav tokom 18. i 19. st. razbuktao u sve oštriju kritiku Biblije i kršćanstva, te je doveo do širokog raskršćavanja s kršćanstvom. Jaki pisci kao Voltaire, Renan u Francuskoj, Lessing, Goethe i Schiller u Njemačkoj, zastupnici više poganskog nego kršćanskog pogleda na svijet, mnogo su doprinijeli širenju spomenutih ideja.² Taj se žestoki, smišljeni boj protiv nadnaravi, a s time i protiv kršćanstva, u 19. st. nastavlja znanstvenijom metodom zvanom *Leben-Jesu-Forschung* i *Leben-Jesu-Theologie*.³ Pozadina takvog pristupa Bibliji može se poistovjetiti s pozitivizmom i panteizmom onog vremena. Istaknuti pobornici su David Friedrich Strauss, s mitskom teorijom, i A. Ritschl s teorijom idealizma, kome je Krist samo etički ideal. U to vrijeme nastaju životopisi Isusa Krista u kojima se Krist prikazuje kao idealni govornik, socijalni revolucionar, učitelj čudoređa itd.

Takvo je gledanje na Krista i kršćanstvo izazvalo reakciju koja je vrlo značajna za napredak dubljeg ispitivanja izvora kršćanstva. Johann Evangelist Kuhn, tridesetih godina prošlog stoljeća, otkriva neke značajke novozavjetnih tekstova i tvrdi protiv raznih racionalističkih pisanja Isusova života slijedeće: »Netočna je pretpostavka da bi evanđelisti imali nakanu napisati čistu povijest Isusova života ili pak njegovog javnog djelovanja«. ⁴ Evanđelja nose teološko obilježje. Ona žele pokazati da je Isus Mesija. U pojavi Isusa Krista ima povijesnoga i nadpovijesnoga. U njegovu životu ne smije se razlikovati povijesno i nepovijesno, već povijesno i nadpovijesno. Evanđelja iznose povijesne podatke samo koliko im služe da istaknu ono nadpovijesno, tj. da je Isus Mesija. Kuhn je prvi pokazao da su novozavjetni tekstovi plod predaje koja je živjela u prvoj kršćanskoj zajednici, ali tvrdi za razliku od začetnika suvremene *Formgeschichtliche Methode* da su u izvorištu te predaje sami apostoli. S ovim pokušajem okrenut je interes od Isusa povijesti na Krista kerigme. Vrlo značajno i trajne vrijednosti jest ipak

1 Leo Scheffczyk, *Das Kerigma in der Sprache der Antike und das Problem seiner zeitgemässer Ausprache heute*, u *Bibel und zeitgemässer Glaube*, sv. 2. str. 175—199, Wien 1967.

2 Jean Levie, *La Bible parole humaine et Message de Dieu*, Paris—Louvain 1958, str. 28.

3 Joseph Rupert Geiselman, *Die Frage nach dem historischen Jesus (Jesus Christus I)*, München 1962, str. 19.

4 Nav. dj. str. 22.

djelo Martina Kählera iz 1892. »Der sogenannte historische Jesus und die geschichtliche, biblische Christus«. Prema tom autoru Isus se povijesti ne može odijeliti od Krista vjere.⁵

Dvadesetih godina našega stoljeća pojavljuje se nova reakcija na spomenutu racionalističku *Leben-Jesu-Theologie*, tj. na pokušaj da se Krist shvati s čisto povijesnog gledišta i pokuša ispitati samo njegova ljudska pojava. Prevladavanjem historicizma koji je ispitivao samo »bruta facta« i prihvaćanjem novog pojma povijesti, R. Bultmann i njegovi suradnici prihvaćaju kao važniju metodu »Geschichte« nego »Historie«. *Historie* proučava samo objektivnost činjenica, a *Geschichte* njihovo značenje za daljnji tok povijesti i za život pojedinca. Bultmann i njegovu školu ne zanima Isus povijesti, već Krist kerigme. Polazeći pak od filozofskih i teoloških racionalističkih pretpostavki, on a priori otklanja povijesnu vrijednost čudesnih zapisa u Evandeljima, a čita u njima nadvremensku i vječnu poruku. Bultmannu treba priznati velike zasluge ne samo u pokušaju otkrivanja postanka Evanđelja, nego i u isticanju životnosti i egzistencijalnosti evanđeoske poruke.⁶

Spomenute tendencije bile su uvjetovane i praćene osobito kroz posljednjih stotinu godina: a) otkrivanjem staroga orijentalnoga svijeta, a s time i tamošnje književne baštine i povijesnog i literarnog okvira u kojem je nastala Biblija; b) razvitkom povijesnih metoda i upoznavanjem klasične filologije, što je sve omogućilo upoznanje novog nepoznatog mentaliteta u kojem se razvija početno kršćanstvo; c) proučavanjem semitskih jezika; d) napretkom prirodnih znanosti, kao što su kozmogonija, geogonija i geografija.

Kada su se jednom pozitivni rezultati orijentalistike, povijesti, filologije, komparativne povijesti religija i prirodnih znanosti slili u potpornije gore spomenutim racionalističkim tendencijama, nastao je jedan čvrst, naizgled neoboriv sklop.

Pozicija katoličke Crkve

Koristeći sve gore spomenute datosti, mnogi su protestantski stručnjaci izišli u svijet sa vrlo dobro snabdjevenim komentarima pojedinih biblijskih knjiga. Katolička egzegeza držala se tradicije i bila je zaskočena. Prva jača i smišljena akcija sa strane katoličke Crkve započinje 1890. sa Lavom XIII. On kao papa postavlja sebi cilj da pokuša privući Crkvi otuđeni svijet. Prvo mu je bilo na duži ojačati utjecaj crkvene inteligencije, promicati u kleru visoku kulturu i obnoviti crkvene znanosti.⁷ 1893. izdaje encikliku »*Providentissimus Deus*« kojom izražava svu tjeskobu i zabrinutost ali i optimizam kojim vidi kako bi se solidnim znanstvenim pristupom Bibliji moglo doći do nepredvidivih uspjeha i do izlaza iz kriza.⁸

⁵ Nav. dj. str. 26.

⁶ Ovdje se očito ograđujemo od Bultmannovih neprihvatljivih apriornih postavki o postanku Evanđelja u primitivnom maštanju i fantaziji sklonim nekontroliranim prvokršćanskim zajednicama. On je doprinio razjašnjenju postanka Evanđelja kroz predaju u Prvoj Crkvi, usp. DV br. 19 i Instrukciju Pap. biblijske komisije od 1964; Sancta Mater Ecclesia.

⁷ Usp. Jean Levie, nav. dj. str. 45.

⁸ EB, br. 117 (102), Napoli—Roma, 1956a.

U Crkvi je započeo intenzivni znanstveni rad. Napor je bio težak. U Crkvi su se stvorile grupacije: jedni su smatrali dostatnom tradicionalnu egzegezu i blokovski su otklanjali racionalističku egzegezu kao oprečnu nadnaravi, ne nastojeći odgovoriti joj istim sredstvima; drugi su kao napredni, ostajući vjerni Crkvi, pokušali razlikovati u rezultatima racionalističke egzegeze i teologije pozitivne i prihvatljive od negativnih i neprihvatljivih tvrdnji; treća skupina jesu oni koji su bili već toliko pod utjecajem racionalizma da su se polako odvajali od Crkve i vjere. Oni su zastupnici modernizma u Crkvi. Taj je pokret osuđen dekretom Sv. Oficija od 1907. »*Lamentabili*« koji registrira 65 modernističkih zabluda koje se okomljuju na Isusa Krista i na same temelje kršćanstva. Stanje je bilo doista mučno. Pedesetak godina kasnije 1955. sekretar Papinske biblijske komisije Atanazije Miller piše: »*Vix hodie cogitari potest quibus in condicionibus interpretes catholici ante circa 50 annos versarentur et quanto periculo doctrina ipsa catholica de S. Scriptura eiusque inspiratione exposita fuerit, cum critica liberalis et rationalistica omnes traditionis terminos rumpere conarentur.*»⁹

Novi duh u katoličkoj biblijskoj nauci

Pedeset godina napornoga i tihoga rada pod vodstvom i direktivama Crkvenog učiteljstva katolički biblijski studij dosegao je znanstveni ugled i priznanje. Papa Pio XII 1943. enciklikom *Divino afflante Spiritu* ushićeno priznaje te napore i s velikim povjerenjem poziva stručnjake na daljnje napore i rad u slobodi sokoleći ih da time donose Crkvi ogromne koristi i obogaćenja. Uvažuje stečene rezultate, a prokušane metode proglašuje obaveznima za sve tumače svetih tekstova. Nadvladana je mučnina i tjeskobe iz početka stoljeća. Otkriveno je kako se Biblija, smještena u svoj svijet, ne može obarati nikakvom pozitivnom ni prirodoslovnom znanošću, pa čak ni poviješću. Priznaje se Bibliji i ljudsko vrelo, književne vrste, i produbljuje se pojam nadahnuća.

Poslije enciklike rad se nastavlja i produbljuje, uspostavlja se kontakt između stručnjaka putem sve brojnijih revija i kongresa, stvara se ozračje povjerenja i sve veća jednodušnost u stavovima. Na Internacionalnom biblijskom kongresu o Sv. Pavlu 1961. g. u Rimu konstatirano je javno to jednodušje.¹⁰ Drugi Vat. Sabor, koliko je god imao mnogo muke oko sređivanja raznih tendencija, uspio je izglasati izvanredno bogat, optimistički i smjerodavan dokumenat: dogmatsku konstituciju *Dei Verbum*. Napetost na saboru nisu prouzročili biblijski stručnjaci, već mnogi koncilski oci koji su bili iznenađeni novinama na biblijskom polju, a nisu mogli ni predvidjeti bogatstvo biblijskog rada. Sabor ugrađuje u svoj dokumenat i pozitivne rezultate tzv. *Formgeschichtliche Methode* o postanku Evanđelja i ističe novi vid istinitosti evanđeoskih tekstova kao i pojam biblijske istine.

⁹ Usp. Jean Levie, nav. dj. str. 217.

¹⁰ Usp. Max Zerwick, *Congressus Internationalis Catholicus Studiorum Paulinorum*, u *Verbum Dei* 39 (1961) str. 202: »... ex communi consensu id quod maxime satisfacit erat cordium et animorum profunda unio et sine dissonantiis concordia«.

Današnje tendencije u biblijskom proučavanju

Radovi na biblijskom proučavanju sve su intenzivniji. Mogu se svrstati u nekoliko sektora: nadahnuće i istinitost Biblije, hermeneutski problem, odnos između Staroga i Novoga zavjeta, problem biblijske teologije i sl. Pokušat ćemo ukratko ukazati na tendencije u pojedinom području.

a) Nadahnuće i istinitost Biblije

Pronalaskom književnih vrsti u Bibliji zaslugom biblijske kritike, produbljen je pojam nadahnuća. P. Benoit prvi je istaknutiji katolički bibličar koji je razradio noviji pojam biblijskog nadahnuća. U nadahnuću Bog iznutra djeluje na um, volju i sposobnosti pisca. Pisano djelo u potpunosti je božansko i ljudsko. Ukoliko je božansko nosi istinitu poruku, ukoliko je ljudsko, nosi obilježje ljudskih slabosti pa i zabluda određenog vremena u stvarima koje Bog ne želi učiti. Biblijska poruka usmjerena je na vjeru i čudoređe. Predana je ljudima na njima prihvatljiv način, i to postepeno od prvih početaka do Isusa Krista. Ljudska riječ, načini pisanja i mentalitet vremena ostaju netaknuti, a nadahnuti su kad ulaze u službu Božje poruke, a nikako kao da bi nadahnuti i nezabludivo bili u službi određenog mentaliteta, ljudskog znanja, neznanja ili zablude.¹¹

Velika je zasluga Karla Rahnera što je razradio odnos Crkve i Svetoga pisma, osobito novozavjetnih knjiga. On postavlja u usku vezu osnivanje Crkve s nadahnućem Novoga zavjeta. Bog utemeljitelj Crkve po Kristu i apostolima želi Crkvu trajnu. Kao jamstvo njezine trajnosti i autentičnosti dao joj je zacrtati već u Pracrkvi trajni i autentični lik. Crkva svakog stoljeća imat će u liku Pracrkve ocrtane u Novom zavjetu svoj uzor.¹²

U istom duhu pišu i Yves Congar, Luis Alonso Schötzl i Norbert Lohfink.¹³

b) Hermeneutski problem

Hermeneutski posao iziskuju dvije činjenice: potreba da se protumače važni i normativni tekstovi koji uživaju ugled i ne smiju se pustiti na milost i nemilost pojedinom čitaocu, i to što su ti stari tekstovi postali u svom izvornom jeziku s vremenom teško shvatljivi pa ih treba prevesti na novije jezike. Za takav posao potrebna je određena metoda. Takva se metoda nazivala hermeneutikom već par stoljeća.

U prošlosti je hermeneutika imala zadatak ispitati jezik pojedinog teksta, postaviti tekst u historijski okvir, odrediti stilske i govorne figu-

¹¹ Usp. René Marlé, *Historische Methoden und die theologische Probleme*, u *Bilanz der Theologie im 20. Jahrhundert*, Herder, 1962, sv. 2, str. 262 sl.

¹² Karl Rahner, *Über die Schriftinspiration, Quaestiones disputatae 1*, Herder Verlag 1967.

¹³ René Marlé, nav. dj. str. 263.

re, proučiti odnos između književnog i literarnog oblika te sadržaja pojedinog teksta. Otuda se prelazilo na razjašnjavanje pojma alegorije, tipa, proroštva itd. Ta se tradicionalna hermeneutika zadržavala na razjašnjavanju i objašnjavanju tekstova (*erklären*).

Nova hermeneutika uviđa da to nije dostatno. Ona vidi potrebu prevođenja, ne samo starog jezika u novi, već i stare situacije, mentaliteta i stare egzistencije u novu situaciju, mentalitet i egzistenciju. Ona želi ne samo objasniti — *erklären* nego i shvatiti — *verstehen*. Prvi jaki začetnici suvremene hermeneutike jesu Karl Barth i Rudolf Bultmann.¹⁴

Kada je koncem prošloga stoljeća Martin Kähler izjavio da se iza povijesnog Krista, kako su ga prikazivali racionalistički autori, krije Krist Biblije, otvorio je novu hermeneutsku problematiku. Njegov je poziv ostao dugo zaboravljen. Međutim, ovi veliki teolozi zahvatili su u tu problematiku svaki na svoj način. Karl Barth tvrdi da je riječ Biblije izrečena u bilo kojoj kategoriji ili načinu izražavanja iznad te kategorije ili načina izražavanja i, da postavljena i u nove kategorije, ona ne može biti shvaćena ako joj čovjek ne pristupi s određenim predispozicijama, tj. s vjerom. Nešto u čovjeku mora zatitrati da shvati tekst. Ne prilagođuje se Bog nama već se mi trebamo prilagoditi njemu. Božja poruka ne može nikada biti zahvaćena ljudskom riječju. Riječ može biti samo sredstvo koje nas izaziva da shvatimo Božju poruku. Hermeneutika prema Barthu treba uputiti čovjeka da u znakovitim riječima čita misli, poruku. Da se prilagodi kategoriji ne semitskoj ili grčkoj, već kategoriji Riječi.

Bultmann je postavio hermeneutiku u središte svoga zanimanja. On tvrdi za novozavjetne tekstove da su nastali u sredini koja je imala mitsku sliku o svijetu, za razliku od našeg vremena koji ima znanstvenu sliku svijeta. Zadatak je hermeneutike otkriti u mitskoj poruci istinu i prenijeti je u znanstveni jezik današnjice. Potrebno je dakle dobro poznavati stari mitski svijet i naš znanstveni svijet; u onom svijetu očitati poruku i pružiti je našim suvremenicima. Evanđelja treba demitizirati. Bez obzira na ovako kategorički postavljeni zadatak, Bultmannu treba priznati da se doista i u Novom zavjetu poruka Božja krije u jednom nama ne lako shvatljivom ruhu. Potrebno je dakle tu poruku pravilno shvatiti i tako shvaćenu na prikladan način prenijeti. Bultmannu treba priznati i drugi značajan doprinos koji se sastoji u egzistencijalističkom pristupu tekstovima. Za Bultmanna je važno ono, što njemu tekstovi govore. Konkretno Novi nam zavjet prikazuje prvenstveno Isusa Krista kao čovjeka koji se posvema opredijelio za Boga i time nadišao okvire zemaljske skućenosti i okove smrti. Kristova odluka i opredjeljenje poziv je svim vjernima da ga slijede.

Na radove Bartha i Bultmanna nadovezuju se uz nove i značajne doprinose i drugi autori, koji uglavnom ističu važnost i životnost kao i trajnost riječi Božje. Među njima su osobito važni Gerhard Ebeing, James M. Robinson, Ernst Fuchs.¹⁵

Sve te hermeneutske misli utječu i na katoličke stručnjake. Oni ih koriste u katoliku prihvatljivim granicama. Međutim katolička hermeneutika zauzeta je unutar Crkve jednim drugim problemom, a to je

¹⁴ ib.

¹⁵ James M. Robinson — Ernst Fuchs, *La nuova ermeneutica*, Brescia 1967.

kako otkloniti nesporazum i napetost između teologije i egzegeze. Izgleda kao da sve smjera na uvođenje u teologiju jedne teološke hermeneutike, koja bi poput one biblijske (na području Svetog pisma) na području dogmatskih definicija i tradicionalne baštine izvela jedno preispitivanje: i dogmatske definicije vremenski su uvjetovane u određenim formulacijama.

c) *Odnos između Staroga i Novoga zavjeta*

Stari zavjet stoji prema Novome kao pripremanje, obećanje i očekivanje prema ispunjenju. Odnos među dva Zavjeta može se pravilno postaviti tek u svjetlu vjere. Među stručnjacima prevladava mišljenje da mnoge starozavjetne tekstove treba shvatiti ne samo u strogo literarnom već i punijem smislu. Takav stav potječe osobito od P. Benoita i J. Poppensa. Taj puniji smisao može se otkriti tek u svjetlu Novoga zavjeta. Na mnogim ga mjestima otkriva i sam Krist. To bi bio dokaz kako Bog, i mimo znanja pojedinog hagiografa, skreće neke događaje ili pojave k dubljem smislu.

J. Daniélou zauzima se jače za tipsko tumačenje Biblije. Tipsko je tumačenje opravdano ondje gdje se Novi zavjet poziva na neki pralik Staroga zavjeta. Ima međutim pokušaja da se proširi tipsko tumačenje i na druge tekstove. Izgleda ipak da se tu ne smije dopustiti neograničena sloboda. Treba se ograničiti na ona mjesta koja su zajamčena kao tipska u Novom zavjetu i na ona koja su im paralelna. Iz ovoga se vidi kako se sve više i više uspostavlja odnos Staroga zavjeta prema Novome kao pripreme k ispunjenju.

Pitanje biblijske teologije

Biblijski su stručnjaci, kako protestantski tako i katolički, zauzeti danas i pitanjem biblijske teologije. Uvjerenje da je Biblija jedinstvena knjiga, dovodi tu dužnost još jače u plan. Pokušaji sređivanja biblijskih misli u jednu teologiju otkrivaju progres objave. Nisu sve biblijske misli u početku tako razrađene kao kasnije. Biblijska teologija nadalje omogućuje otkrivanje istinske poruke u različitim književnim oblicima. Ta teologija nudi spekulativnoj teologiji mogućnost revidiranja skale vrednovanja. Ona napokon omogućuje da se lakše shvati što je biblijska istina a što je samo ljudska istina. Ova posljednja, ako je samo ljudska, (a govori o stvarima koje ne spadaju u biblijsku teologiju) ostala bi samo književno pomagalo ili sredstvo za osvjetljenje one prve.

Do danas izrađene su neke studije o starozavjetnoj biblijskoj teologiji, ali za novozavjetnu cjelovitu biblijsku teologiju nema još dostatno elemenata. Postoje ipak neke novozavjetne studije koje razrađuju pojedinu knjigu: W. Marxsen razradio je teologiju Markova Evanđelja, W. Trilling teologiju Matejeva evanđelja, H. Conzelmann teologiju Lukina evanđelja i Djela apostolskih. To sve ukazuje očito da ti autori smatraju kako su i Evanđelja, a i ostali spisi Novoga zavjeta, pisani s

određenim teološkim tendencijama i ciljem, a nikako ne žele biti opisi ili životopisi Kristovih čisto vanjskih djela ili samo kronike. Pojedini Evanđelisti, kao i ranije u svojim propovijedima apostoli, poručuju o Kristu ono dublje što su o njemu shvatili i željeli reći svojim slušateljima i čitateljima.

Zaključak

Svrstavši nekako najglavnije tendencije u biblijskim istraživanjima, smijemo zaključiti da sve te tendencije nose u sebi pozitivnih, a neke racionalističke, i podosta negativnih stavova. Katolička je biblijska znanost danas toliko jaka i trijezna i vjerna Crkvenom Učiteljstvu u svim svojim smjerovima da je jedva moguće zamisliti da bi pojedini katolički autor mogao uspjeti, podlegavši negativnim tendencijama racionalističkih teologa i egzegeta, iskočiti u Crkvi kao nosilac novih neprihvatljivih stavova. Sami bi ga katolički egzegete upozorili na skretanje. Nije više moguće dobronamjerno iskočiti iz općeg toka kretanja. Iz ovoga se kratkog prikaza uočljivo može sagledati kako su pojedini pokušaji kroz par posljednjih stoljeća ostavili vidne uspjehe i osobito poticaje na sve dublje i solidnije proučavanje Božje poruke sadržane u Bibliji. Uočljivo je također kako je jednako tako opasno vraćanje na staro već preživjelo, kako i nepromišljeno, i naglo postavljanje novih postavki bez razložnog opravdanja. Za ovo se barem stoljeće ne može reći da istaknuti biblijski stručnjaci, ni protestantski ni katolički, nisu pristupili Bibliji bez ljubavi ili zlonamjerno. Za katoličku se pak biblijsku znanost smije sa sigurnošću reći da je stekla povjerenje i mirnu i stalozenu radnu atmosferu. Uz svestrani napor svih članova Crkve, takva atmosfera može mnogo obogatiti Crkvu u njezinu eminentnom poslanju naviještanja Kristova Evanđelja.

SUMMARIUM

De studiis biblicis in periodo postconciliari

Hodie studia monographica potius quam opera de rebus universis ad instar antiquarum summarum theologiarum in lucem eduntur. Quo fit ut status scientiarum biblicarum perspici nequit nisi attendendo limites praecipuarum tendentiarum. Hodiernae in re biblica tendentiae fructus vel sequela censendae sunt opinionum saeculis elapsis propositarum quaeque ad aliquot themata potiora reduci possunt: a) De inspiratione et veritate biblica; b) De quaestionibus hermeneuticis; c) De relatione Novi et Veteris Testamenti; d) De theologia biblica.

Articulus noster summarium quoddam prae se fert historiae controversiarum, investigationum et angustiarum quae a temporibus illuminismi exortae atque ad aetatem nostram perseverantes hisce novissimis annis tandem aliquando in tranquillorem cursum confluere videntur.